

Міністерство освіти і науки України
Полтавський державний аграрний університет
Навчально-науковий інститут агротехнологій, селекції та екології
Кафедра геоматики, землеустрою та планування територій
Державний біотехнологічний університет
Кафедра управління земельними ресурсами, геодезії та кадастру
Сумський національний аграрний університет
Кафедра геодезії та землеустрою
Уманський національний університет
Кафедра геодезії, картографії та кадастру
Дендрологічний парк загальнодержавного значення «Криворудський»
Хорольський ботанічний сад
Полтавський відділ Українського географічного товариства
ГО «Земельний фонд України»

ПДАУ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНО - НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
АГРОТЕХНОЛОГІЙ, СЕЛЕКЦІЇ ТА
ЕКОЛОГІЇ

АГРОЛАНДШАФТИ: ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У ЗЕМЛЕУСТРОЇ ТА САДОВО-ПАРКОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

присвячена 125-річчю від дня народження академіка М.М. Гришка

*Збірник статей
III Всеукраїнської науково-практичної конференції*

Полтава, 22 квітня 2026 року

Є. С. ГУРЖІЙ (1906-1983) – ПОЛТАВСЬКА УЧЕНИЦЯ ТА СОРАТНИЦЯ АКАДЕМІКА М. М. ГРИШКА

Самородов Віктор Миколайович, доцент

kafedra.zahystu-roslyn@ukr.net

Полтавський державний аграрний університет

Шиян Олена Олексіївна, завідувач відділу

Vilena1985@ukr.net

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського

Серед знаменних дат та подій 2026 року майже збігаються два ювілеї – 125-річчя від дня народження академіка АН УРСР Миколи Миколайовича Гришка та 120-річчя його учениці, соратниці та послідовниці – докторки сільськогосподарських наук, професорки Євдокії Сидорівни Гуржій (1906-1983) [1, 2].

Життя цих без перебільшення подвижників науки було тісно пов'язане не лише вивченням конопель та проведенням їх селекції, а і тим, що М.М. Гришко став учителем Є.С. Гуржій, її справжнім наставником на усе життя, а вона була не лише його соратницею по роботі, а і послідовницею, адже діяльності у галузі коноплярства віддала більше як 50 років життя [2, 3].

Є. С. Гуржій

Народилася Є.С. Гуржій 01 (14) березня 1906 року в периферійному селі Перервинці на Лубенщині. Із раннього дитинства вона була призвичаєна до важкої селянської праці, а їй так хотілося вчитися, адже мала сильний потяг до знань, які спершу здобула у реальному училищі. Після цього – активна участь в колективізації, безперервна громадська робота. Саме через неї Дусю було направлено на навчання до Золотоніського сільськогосподарського технікуму. Він став для неї дороговказом на усе життя. Пройдуть роки, і її однокурсник та друг, згодом відомий український поет Павло Усенко напише про неї:

Дівчино-секретарю,
Як тебе любили ми!...
Ти ж щодень за працею,
Вечори з промовами...

Ці строки передають наполегливість та цілеспрямованість Є.С. Гуржій, вміння працювати з людьми. Ось чому Є.С. Гуржій захопилася науковою роботою. Вона розпочалася в 1932 році в тодішньому Всесоюзному науково-дослідному інституті луб'яних культур на Сумщині у старовинному місті Глухові [2]. І як подарунок долі – діяльність в галузі коноплярства під керівництвом видатного українського вченого всесвітнього виміру – генетика, селекціонера та ботаніка Миколи Миколайовича Гришка. І хоч він був усього на п'ять років старшим за молоду науковицю, приязність та пошану до нього вона пронесла через все життя. Символічно, що згодом Є.С. Гуржій теж стала полтавкою, адже від 1952 р. жила в рідному місті М.М. Гришка – Полтаві, і працювала в сільськогосподарському інституті (нині аграрному університеті), який він закінчив у 1925 р. [1].

А у 30-і роки минулого сторіччя нашій землячці довелося за дорученням М.М. Гришка, першій на теренах колишнього СРСР (а може й світу),

розробляти методику селекції конопель, стійких до небезпечного паразита заразики гіллястої, або конопляної – вовчка. І вона створила витривалі сорти. Згодом, ці її напрацювання лягли в основу її кандидатської дисертації [4].

У подальшому Є.С. Гуржій підключилась до розробки науково-методичних основ селекції конопель, досить складної за своєю генетикою анемофільної перехреснозапильної культури. Це був дуже сміливий, а головне – теж новий експеримент, адже Є.С. Гуржій вирішила створити однодомні коноплі шляхом масової гібридизації дводомних рослин з однодомними (бекросування) з наступним селекційним добором. На той час не існувало сортів однодомних конопель, які б поєднували в собі такі важливі ознаки, як скоростиглість, з високим виходом волокна і насіння [1, 2, 3].

Це був не швидкий та легкий шлях, а багаторічна послідовна інтелектуальна та фізична праця. Її Євдокія Сидорівна продовжила вже на кафедрі рослинництва Полтавського сільськогосподарського інституту, віддавши цій справі майже 30 років. Для цього, у виші, за ініціативою Є.С. Гуржій було створено лабораторію селекції конопель. Разом із своїм головним багаторічним помічником і завідувачем лабораторії В.С. Мережко нею були створені патентно- і конкурентно спроможні культивари однодомних конопель – Однодомна 12 і Полтавська 3. Вони були районовані у низці центральних і південних областей України [1].

Професор Є. С. Гуржій та завідувач лабораторії В. С. Мережко оглядають дослідні посіви конопель. 1972 рік

Цей успіх професорки, як пріоритетний, був засвідчений авторським свідоцтвом № 5649 Державного комітету в справах відкриттів і винаходів. Вже у 1960 р. прийшло нове визнання Є.С. Гуржій. Їй разом із колегами тим же комітетом було вручено нове свідоцтво, яке називало вчених першими серед науковців країни, які розробили методику масової гібридизації дводомних конопель з однодомними [1, 4]. За цю працю Є.С. Гуржій, єдина із жінок

науковців-аграріїв Полтавщини, була удостоєна найвищої тогочасної урядової нагороди. Крім цього, їй першій із усіх науковців Полтавського сільськогосподарського інституту було дозволено не писати дисертацію на здобуття ученого ступеня доктора сільськогосподарських наук, а захищатися за сукупністю виконаних та опублікованих робіт [1, 4].

У 1970 р. (10.02.) у тодішньому Українському НДІ рослинництва, селекції і генетики імені В.Я. Юр'єва в Харкові відбувся успішний захист цієї дисертації за темою «Методи і підсумки виведення дводомних і одnodомних сортів конопель». Є.С. Гуржій створила чотири сорти дводомних та три сорти одnodомних конопель [1, 4].

Але це далеко не повний перелік досягнень і сфер діяльності видатної селекціонерки та знаного педагога із широкою професійною ерудицією. Крім неї, Є.С. Гуржій, вирізняла невтомна вимогливість до себе у поєднанні із величезною працелюбністю. У повсякденному житті вона була дуже толерантна та напрочуд проста жінка.

Євдокія Сидорівна користувалася великою повагою та авторитетом не лише на агрономічному факультеті інституту, а в усій науковій виробничій спільноті коноплярів України. Тому не дивно, що для нашого вишу Є. С. Гуржій і досі по праву вважається символом відданості своїй справі надто як одна із перших майстрів-селекціонерів, дослідників-продовжувачів наукової стратегії академіка М.М. Гришка у коноплярстві. І хоч за період, що минув від того часу, коли жила і творила професорка змінилося багато у селекції конопель, але принципи і наробки Є.С. Гуржій у цій царині не втратили своєї актуальності, вони і сьогодні мають значну цінність для теорії і практики селекції та насінництва конопель – цінної та поліфункціональної культури з великим майбутнім.

Список використаних джерел: 1. Кочерга А.А., Опара М. М., Самородов В. М., Маренич М. М. Від витоків до сучасності. 100 років факультету агротехнологій та екології Полтавського державного аграрного університету. Полтава: Дивосвіт, 2022. 192 с. 2. Писаренко В. М. Гуржій Євдокія Сидорівна. Енциклопедія сучасної України. Т. 6: Го-Гю. Київ. 2006. С. 654. 3. Полтавський державний аграрний університет. 105 років звершень / За ред.: О. А. Галича, В. І. Аранчій, А. М. Шості, О. О. Горба, В. М. Самородова. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2025. 392 с. 4. Чернецький О. Не поле перейти. В ім'я великої мети. Нариси. Харків: Прапор, 1977. С. 130-135.